

महाराष्ट्र शासन- कृषि विभाग
नानाजी देशमुख कृषि संजीवनी प्रकल्प

३० अ/ ब, आर्केड, वर्ल्ड ट्रेड सेंटर, कफ परेड मुंबई -४०० ००५

दुरध्वनी क्र. : ०२२ २२९६३३५९/५२

ई-मेल: pmu@mahapocra.gov.in

जा. क्र. NDKSP-14027(16)/1/2026-14/2963050

दि. 06 /01/2026

प्रति,

विभागीय कृषि सहसंचालक

छत्रपती संभाजीनगर, लातूर, अमरावती, नागपूर, नाशिक

विषय: नानाजी देशमुख कृषि संजीवनी प्रकल्प गावांमध्ये हवामान अनुकूल तंत्रज्ञान अवलंब व प्रसार वाढविण्यासाठी लक्षांक देणेबाबत...

उपरोक्त विषयास अनुसरून, मागील काही वर्षातील हवामानातील बदल व पर्जन्यमानातील अनिश्चितता जसे पावसाचे एकूण कमी दिवस, कमी वेळेत जास्त पाऊस, सरासरीपेक्षा कमी किंवा अधिक पाऊस, पावसाचा तीन आठवड्यांपेक्षा जास्त खंड, मान्सूनचे उशिरा आगमन व वेळेपूर्वी निघून जाणे अथवा अधिक काळापर्यंत पाऊस राहणे, गारपीट व अवेळी पाऊस या सर्व हवामानातील बदलामुळे पाणी टंचाई, पिकांच्या उत्पादनात व उत्पादकतेत घट, कृषी उत्पादन वाढीचा दर घटणे, इ. परिणाम दिसून येत आहेत. तसेच कोरडवाहू पिकांच्या उत्पादकतेवरील परिणाम, जमिनीतील कर्बामध्ये व ओलाव्यामध्ये घट, जमिनीची धूप, पाणी उपलब्धतेवर प्रतिकूल परिणाम, अवेळी पावसामुळे शेतमालाचे नुकसान इ. प्रतिकूल परिणाम दिसून येत आहेत.

वरील सर्व या आव्हानांचा सामना करण्यासाठी शेतकऱ्यांना सक्षम करण्याच्या हेतूने कृषि विभागामार्फत नानाजी देशमुख कृषि संजीवनी २.० प्रकल्पाची अंमलबजावणी करण्यात येत असून प्रकल्प गावांमध्ये हवामान अनुकूल तंत्रज्ञानाचा प्रसार व अवलंब वाढविणे आवश्यक आहे. प्रकल्प गावामध्ये तंत्रज्ञानाचा प्रसार आणि अवलंब वाढविण्यासाठी खालीलप्रमाणे लक्षांक देण्यात येत आहे.

अ. क्र.	तंत्रज्ञान	तंत्रज्ञानाचा तपशील	अंमलबजावणी स्तर	लक्षांक
१	रुंद वरंब्यावर (बेडवर) लागवड करणे	काय करावे: प्रकल्प गावातील शेतकऱ्यांना शेतामध्ये बेड तयार करण्यास प्रवृत्त करणे. शेतकऱ्यांनी अवलंबलेल्या तंत्रज्ञानाची नोंद घेणे. सदर बेडवर बियाण्याची टोकण करणे. फायदे: बेड तंत्रज्ञानामुळे जमिनीतील ओलावा जास्त काळ टिकून राहतो, पिकांच्या मुळांच्या चांगल्या वाढीस मदत होते, शेतात पाणी साचून राहण्याचे प्रमाण कमी होते आणि तणांचा प्रादुर्भाव कमी होतो, एकूण पीक उत्पादकतेमध्ये वाढ होते.	गाव	किमान ३०% शेतकरी

२	बियाणे उगवण क्षमता चाचणी करणे	<p>काय करावे: प्रकल्प गावातील जास्तीत जास्त शेतकऱ्यांना बियाणे उगवण क्षमता चाचणी करण्यास प्रवृत्त करणे. शेतकऱ्यांनी अवलंबलेल्या तंत्रज्ञानाची नोंद घेणे. बियाण्यांची किती टक्के उगवण झाली आहे याआधारे बियाण्याचे प्रमाण निश्चित करणे, योग्य बियाणे निवडणे.</p> <p>फायदे: बियाण्याच्या उगवण क्षमतेनुसार बियाण्याचे प्रमाण ठरवता येते, बियाण्यांवर होणारा अतिरिक्त खर्च कमी होतो आणि अपेक्षित रोपसंख्या राखता येते.</p>	गाव	किमान ५०% शेतकरी
३	बीजप्रक्रिया करणे	<p>काय करावे: प्रकल्प गावातील जास्तीत जास्त शेतकऱ्यांना बीजप्रक्रिया करण्यास प्रवृत्त करणे. जैविक खते/ Liquid consortia /ट्रायकोडर्मा/ बिजामृत/ बुरशीनाशक/कीटकनाशक यांची बीजप्रक्रिया करण्याबद्दल जागरूकता निर्माण करणे शेतकऱ्यांनी अवलंबलेल्या तंत्रज्ञानाची नोंद घेणे.</p> <p>फायदे: बीजप्रक्रियेमुळे पिकांचे मातीतून होणाऱ्या रोगांपासून संरक्षण होते आणि उगवण क्षमता वाढते. यामुळे रासायनिक खतांवरील खर्च कमी होऊन मुळांची वाढ जोमाने होते, परिणामी पीक सुदृढ होऊन उत्पादनात वाढ होते.</p>	गावस्तर	किमान ३०% शेतकरी
४	सापळा पिकांची लागवड करणे	<p>काय करावे: मोठ्या कीटकांना आकर्षित करण्यासाठी आणि नियंत्रित करण्यासाठी झेंडू, एरंड किंवा मोहरी यासारख्या सापळा पिकांची लागवड करणे. प्रकल्प गावातील जास्तीत जास्त शेतकऱ्यांना सापळा पिकांची लागवड करण्यास प्रवृत्त करणे.</p> <p>फायदे: यामुळे पिकावर होणारे किडीचे नुकसान टाळता येते. अधिकचा कीटकनाशकावरील खर्च कमी होतो.</p>	गावस्तर	किमान ३०% शेतकरी
५	आंतरपीक घेणे (भातशेती प्रमुख असणारी गावे वगळून)	<p>काय करावे: प्रकल्प गावांतील शेतकऱ्यांना स्वतःच्या शेतामध्ये आंतरपीक पद्धतीचा अवलंब करण्यासाठी प्रवृत्त करणे. आंतरपीक पद्धतीमध्ये एकाच शेतात एकाच वेळी दोन किंवा अधिक सुसंगत पिके घेणेबाबत मार्गदर्शन करणे.</p> <p>फायदे: आंतरपीक लागवडीमुळे संसाधनांच्या वापराची कार्यक्षमता सुधारते, कीड आणि रोगाचा प्रादुर्भाव कमी होतो, मातीची सुपीकता वाढते आणि शेतीच्या उत्पन्नात विविधता येते.</p>	गावस्तर	किमान ३०% शेतकरी
६	जैविक/ नैसर्गिक कीड	<p>काय करावे: सूक्ष्मजीव कन्सोर्सिया सारखी जैविक कीटकनाशके, जीवामृत सारखी सेंद्रिय कीटकनाशके आणि लिंबोळी अर्क, दशपर्णी अर्क सारखी नैसर्गिक</p>	गाव	किमान ३०% शेतकरी

	व्यवस्थापन करणे	कीटकनाशके वापरण्यास शेतकर्यांना प्रवृत्त करणे आणि तंत्रज्ञान अवलंब केलेल्या शेतकर्यांचे प्रमाण मोजणे. फायदे: जैविक कीड व्यवस्थापनामुळे महागड्या रासायनिक औषधांवरील खर्च वाचून शेती किफायतशीर बनते. जमिनीतील उपयुक्त मित्रकिडींचे रक्षण होऊन निसर्गाचा समतोल टिकतो. जमिनीचा पोत सुधारल्यामुळे प्रतिकूल हवामानातही पिकाची नैसर्गिक रोगप्रतिकारशक्ती वाढण्यास मदत होते.		
७	पक्षी थांबे लावणे	काय करावे: नैसर्गिक कीटक भक्षकांना प्रोत्साहित करण्यासाठी शेतामध्ये पक्षी थांबे लावणे उपयोगी आहे. यासाठी शेतकर्यांना शेतामध्ये पक्षी थांबे लावण्यास प्रवृत्त करणे. फायदे: पक्षी थांबे हे नैसर्गिक कीड नियंत्रणाचे एक प्रभावी आणि बिनखर्चाचे तंत्रज्ञान आहे. शेतात इंग्रजी 'T' आकाराचे लाकडी खांब बसवल्यामुळे मित्र पक्ष्यांना तिथे बसणे सोपे जाते, जिथून ते पिकावरील अळ्या आणि कीड शोधून फस्त करतात. यामुळे कीटकनाशकांचा वापर कमी होतो, पर्यावरणाचे रक्षण होते आणि नैसर्गिक साखळीद्वारे पिकाचे संरक्षण होऊन उत्पादन खर्चात मोठी बचत होते.	गावस्तर	किमान 7०% शेतकरी
८	चिकट सापळे लावणे	काय करावे: प्रकल्प गावातील जास्तीत जास्त शेतकर्यांना शेतामध्ये चिकट सापळे लावण्यास प्रवृत्त करणे. एकात्मिक कीड व्यवस्थापनासाठी शेतकर्यांनी अवलंबलेल्या तंत्रज्ञानाची नोंद घेणे. फायदे: चिकट सापळे हे कमी खर्चात कीड नियंत्रण करणारे प्रभावी तंत्रज्ञान आहे. या सापळ्यांमुळे पिकावरील किडींचा प्रादुर्भाव लवकर ओळखता येतो. ज्यामुळे रासायनिक कीटकनाशकांचा वापर कमी होऊन उत्पादन खर्चात बचत होते आणि नैसर्गिक व पर्यावरणपूरक शेतीला चालना मिळते.	गावस्तर	किमान ३०% शेतकरी
९	मित्र कीटकांचे संवर्धन व वापर करणे	काय करावे: नैसर्गिक शत्रू/मित्र कीटकांची ओळख आणि संवर्धन करण्यास शेतकर्यांना शिकविणे. त्यासाठी हानिकारक कीटकनाशकांचा वापर टाळणे. फायदे: मित्र कीटक (उदा. लेडी बर्ड बीटल, क्रायसोपा) पिकावरील हानिकारक किडींना खाऊन नैसर्गिकरित्या त्यांचे नियंत्रण करतात. या पद्धतीमुळे रासायनिक कीटकनाशकांचा वापर कमी होतो, पर्यावरणाचे संतुलन राखले जाते आणि अत्यंत कमी खर्चात पिकाचे संरक्षण होऊन नैसर्गिक व पर्यावरणपूरक शेतीला चालना मिळते.	गावस्तर	किमान १०% शेतकरी

१०	शून्य मशागत/कमीत कमी मशागत अवलंब करणे	<p>काय करावे: प्रकल्प गावातील शेतकऱ्यांना शेतामध्ये शून्य मशागत/ कमीत कमी मशागत तंत्रज्ञानाचा वापर करण्यास प्रवृत्त करणे.</p> <p>शेतकऱ्यांनी अवलंबलेल्या तंत्रज्ञानाची नोंद घेणे. शेतकऱ्यांना मशागत करण्यापासून परावृत्त करणे.</p> <p>फायदे: शून्य आणि कमीत कमी मशागत हे तंत्रज्ञान म्हणजे जमिनीची सुपीकता टिकवून शेतीचा खर्च कमी करण्याचा एक प्रभावी मार्ग आहे. यामुळे जमिनीतील सेंद्रिय कर्ब वाढतो, पावसाचे पाणी जमिनीत जास्त मुरते आणि बाष्पीभवन कमी झाल्यामुळे जमिनीतील ओलावा प्रदीर्घ काळ टिकून राहतो.</p>	गावस्तर	किमान ३०% शेतकरी
११	भात लागवडीची डीएसआर पद्धत अवलंबणे	<p>काय करावे: धान क्षेत्रामध्ये पारंपरिक लागवडीऐवजी पेरणी पद्धतीचा अवलंब वाढविणे.</p> <p>फायदे: डीएसआर पद्धतीमध्ये पाण्याची बचत होते, मजुरांवरील अवलंबित्व कमी होते आणि मातीचे आरोग्य सुधारते.</p>	गावस्तर	किमान २०% शेतकरी
१२	भात पिकानंतर पडीक क्षेत्रावर दुबार पिकांची लागवड वाढविणे	<p>काय करावे: भाताच्या कापणीनंतर पडीक जमिनींवर पौष्टिक तृणधान्ये, डाळी, गौण तेलबिया किंवा चारापिके यासारख्या पिकांची लागवड करणे.</p> <p>फायदे: यामुळे जमिनीच्या वापराची कार्यक्षमता सुधारते, मातीची सुपीकता वाढते, जमिनीवर हरित आच्छादन राहते. शेतीचे उत्पन्न वाढते.</p>	गावस्तर	खरीप क्षेत्राच्या किमान ३०% क्षेत्र
हवामान अनुकूल तंत्रज्ञान वापरण्यासाठी निविष्टा उत्पादन पद्धती				
१३	ट्रायकोकाइर्सचे उत्पादन आणि वापर करणे	<p>काय करावे: गावसमूह स्तरावर शेतकरी गटांना ट्रायकोकाइर्स उत्पादन विषयी शिकविणे तसेच त्याचा वापर वाढविण्यासाठी समूहातील गावांमध्ये प्रचार व प्रसिद्धी करणे.</p> <p>फायदे: ट्रायकोकाइर्स म्हणजे 'ट्रायकोगामा' या मित्र कीटकाच्या अंड्यांचे संच असणारे काई होय. हे मित्र कीटक पिकावरील हानिकारक अळ्यांची अंडी शोधून त्यात स्वतःची अंडी घालतात, ज्यामुळे हानिकारक अळीचा जन्म होण्यापूर्वीच नायनाट होतो. या नैसर्गिक पद्धतीमुळे कपाशीवरील बोंडअळी, भातावरील खोडकिडा, उसावरील खोडकिडा आणि मक्यावरील लष्करी अळी यांसारख्या किडींचे प्रभावी नियंत्रण होते, रासायनिक फवारणीचा खर्च वाचतो आणि पर्यावरणाचे रक्षण होते.</p>	समूह स्तर	गाव समूहामध्ये किमान १ उत्पादन केंद्र आणि किमान ५ टक्के शेतकरी
१४	जैविक निविष्टा उत्पादन केंद्र	<p>काय करावे: गावसमूह स्तरावर शेतकरी गटांना बायो-इनपुट रिसोर्स सेंटरची स्थापना करणेविषयी प्रशिक्षण देणे. बायो-इनपुट रिसोर्स सेंटर उभारणे.</p>	समूह स्तर	एका गाव समूहामध्ये किमान १

	उभारणे (बायो-इनपुट रिसोर्स सेंटर)	फायदे: येथे प्रामुख्याने जीवामृत, दशपर्णी अर्क, निमार्क, बीजामृत आणि विविध जैविक खते व कीटकनाशके तयार केली जातात. या केंद्रामुळे शेतकऱ्यांना किफायतशीर दरात दर्जेदार जैविक निविष्टा वेळेवर उपलब्ध होतात, ज्यामुळे रासायनिक खते व औषधांवरील खर्च कमी होतो. यामुळे मातीचे आरोग्य सुधारण्यास आणि शेतकऱ्यांचे उत्पादन खर्च कमी करण्यास मदत होईल.		बायो-इनपुट रिसोर्स सेंटर
एकात्मिक शेती पद्धती				
१५	एकात्मिक शेती पद्धतीचा अवलंब करणे	काय करावे: गावसमूह स्तरावर शेतकरी गटांना एकात्मिक शेतीपद्धतीविषयी प्रशिक्षण देणे. गावसमूह स्तरावर शेतकरी गटांचे एकात्मिक शेतीपद्धतीचे युनिट स्थापन करणे. फायदे: एकात्मिक शेती पद्धती म्हणजे केवळ पिके न घेता, त्याला पूरक असणाऱ्या विविध उपक्रमांची (उदा. पशुपालन, कुक्कुटपालन, मत्स्यपालन, फळबाग, रेशीम उद्योग, मधुमक्षिका पालन इ.) शास्त्रीय सांगड घालणे होय. या पद्धतीत एका घटकाचा टाकाऊ पदार्थ (उदा. शेणखत) दुसऱ्या घटकासाठी (उदा. पिकांसाठी खत) संसाधन म्हणून वापरला जातो. यामुळे वर्षभर शाश्वत उत्पन्न मिळते, नैसर्गिक संसाधनांचा कार्यक्षम वापर होतो आणि हवामान बदलाच्या जोखमीपासून शेतकऱ्यांचे संरक्षण होते. कमी क्षेत्रात अधिक नफा मिळवून स्वावलंबी शेती करण्यासाठी ही पद्धत अत्यंत फायदेशीर आहे.	समूह स्तर (डॉ.पं.दे.कृ.वि. अकोला यांचे मॉडेल व्हिलेज संकल्पनेवर आधारित)	<ul style="list-style-type: none"> • तालुक्यातून एक गाव (विद्यापीठाच् या सहकार्याने निवडलेले) • प्रत्येक गावसमूहामध्ये किमान 7 प्लॉट
डिजिटल शेतीशाळा				
१६	डिजिटल शेतीशाळेस उपस्थित राहणे	काय करावे: प्रकल्प गावातील शेतकरी कुटुंबांना कृषि विभाग, कृषि विद्यापीठ आणि पानी फाउंडेशन यांचेमार्फत घेतल्या जाणाऱ्या डिजिटल शेतीशाळेस उपस्थित राहणेकरिता प्रवृत्त करणे. फायदे: डिजिटल शेतीशाळेच्या माध्यमातून आधुनिक शेतीपद्धती, कीड व रोग सल्ला, मार्केट, हवामान आधारित शेतीपद्धती याबद्दल माहिती मिळते. तसेच शेतकऱ्यांना उद्भवलेल्या प्रश्नांची शास्त्रज्ञांच्यामार्फत तत्काळ उत्तरे प्राप्त होतात.	गावस्तर	किमान 40 शेतकरी कुटुंबांनी डिजिटल शेतीशाळांमध्ये सहभाग घेणे

वरीलप्रमाणे हवामान अनुकूल तंत्रज्ञान दिलेल्या लक्षांकानुसार पूर्ण करण्यासाठी कृषिताई व क्षेत्रीय अधिकार्यांच्या जबाबदारी खालीलप्रमाणे राहतील.

1. कृषिताई:

- कृषिताईनी दर आठवड्याला समूह सहाय्यकाकडून तंत्रज्ञानाची प्राथमिक माहिती व फायदे समजून घेणे.

- गावात हवामान अनुकूल तंत्रज्ञानाविषयी चर्चा करण्यासाठी शेतकऱ्यांच्या छोट्या सभा किंवा बैठका आयोजित करणे.
- गावातील महिला बचत गट किंवा शेतकरी गटांना एकत्र आणून त्यांना तंत्रज्ञानाचे महत्त्व सांगणे.
- तंत्रज्ञानविषयी चर्चा करण्यासाठी समूह सहाय्यक गावास भेट देतील, तेव्हा जास्तीत जास्त शेतकरी उपस्थित राहतील याची खात्री कृषीतार्ईनी करणे.
- प्रकल्पाकडून मिळणारी पत्रके, पोस्टर्स किंवा व्हिडिओ गावातील सार्वजनिक ठिकाणी दाखवणे किंवा व्हॉट्सॲप ग्रुपवर शेअर करणे.
- गावातील असे शेतकरी शोधणे जे नवीन प्रयोग करण्यास तयार आहेत. त्यांची यादी तयार करून समूह सहाय्यकाकडे सुपूर्द करणे.
- हवामान अनुकूल तंत्रज्ञानाचा अवलंब करण्यास तयार असलेल्या शेतकऱ्यांची प्राथमिक यादी तयार करणे आणि त्यांचा लक्षांक पूर्ण करण्यासाठी पाठपुरावा करणे.
- गावात तंत्रज्ञानाचे प्रात्यक्षिक घेण्यासाठी योग्य जागा आणि शेतकरी निवडणे व प्रात्यक्षिकाच्या वेळी गावातील इतर शेतकरी तिथे उपस्थित राहतील याची जबाबदारी घेणे.
- शेतकऱ्यांने कोणत्या तंत्रज्ञानाचा अवलंब केला आहे याची नोंद महाविस्तार app मध्ये ठेवणे.
- तंत्रज्ञान अवलंबताना शेतकऱ्यांना काही अडचणी येत असल्यास त्याची माहिती तातडीने समूह सहाय्यकास देणे.

2. समूह सहाय्यक:

- हवामान अनुकूल तंत्रज्ञान शेतीशाळांमध्ये वर नमूद केलेल्या सर्व तंत्रज्ञानाचे प्रात्यक्षिक करून दाखविणे.
- गावातील कृषी तार्ईना हवामान अनुकूल तंत्रज्ञानाचे तांत्रिक ज्ञान सोप्या भाषेत देणे, जेणेकरून त्या शेतकऱ्यांशी प्रभावीपणे संवाद साधू शकतील.
- गावात हवामान अनुकूल तंत्रज्ञानाविषयी चर्चा करण्यासाठी शेतकऱ्यांच्या छोट्या सभा किंवा बैठका आयोजित करणे.
- प्रत्येक गावामध्ये हवामान अनुकूल तंत्रज्ञानाचे प्रात्यक्षिकाचे नियोजन करणे.
- शेतकऱ्यांना सभा, बैठका किंवा प्रात्यक्षिकाद्वारे हवामान अनुकूल तंत्रज्ञानाचे फायदे समजावून सांगणे.
- कृषि तार्ईना नवीन प्रयोग करण्यास तयार असणारे शेतकरी शोधण्यास मार्गदर्शन करणे.
- हवामान अनुकूल तंत्रज्ञानाचा अवलंब करण्यास तयार असलेल्या शेतकऱ्यांची प्राथमिक यादी तयार करणे आणि त्यांचा लक्षांक पूर्ण करण्यासाठी पाठपुरावा करणे.
- शेतकऱ्यांच्या शेतावर जाऊन स्वतः उभे राहून हवामान अनुकूल तंत्रज्ञानाचे प्रात्यक्षिक करून घेणे.
- शेतकऱ्यांना तंत्रज्ञान अवलंब करण्यासाठी आवश्यक यंत्र/ साहित्य भाडेतत्वावर किंवा इतर माध्यमातून उपलब्ध करून देण्यासाठी समन्वय साधणे.
- तंत्रज्ञान अवलंबताना शेतकऱ्यांना येणाऱ्या अडचणी सोडवणे.
- ज्या तंत्रज्ञानाचा लक्षांक गाव समूह स्तरावर देण्यात आलेला आहे, त्याची अंमलबजावणीची व तांत्रिक जबाबदारी समूह सहाय्यकाची असेल, तर शेतकरी समन्वयाची जबाबदारी त्या गावातील कृषी तार्ईची असेल.
- प्रत्यक्ष तंत्रज्ञानाचा अवलंब केलेल्या शेतकऱ्यांची SMA app मध्ये नोंद घेणे.
- व्हॉट्सॲप ग्रुप्स, स्थानिक वृत्तपत्रे किंवा यशोगाथांच्या माध्यमातून तंत्रज्ञानाचा प्रसार आपल्या कार्यक्षेत्रातील जास्तीत जास्त गावांमध्ये करणे.
- ज्या शेतकऱ्यांनी तंत्रज्ञानाचा यशस्वी वापर केला आहे, त्यांची माहिती फोटोसह संकलित करून प्रसिद्धीसाठी प्रकल्पाच्या गुगल ड्राइव्हवर सादर करणे.
- तंत्रज्ञान अवलंब करण्याबाबत उत्तम काम करणाऱ्या महिला शेतकरी गट/शेतकरी गटांच्या यशोगाथा (Success Stories) संकलित करणे.

- तालुका कृषी अधिकारी आणि तंत्रज्ञान समन्वयक यांच्याशी सतत संपर्कात राहून गावातील अवलंब केलेल्या तंत्रज्ञानाच्या प्रगतीबाबत माहिती देणे.
- प्रत्येक गावसमूहात 'मॉडेल व्हिलेज' धर्तीवर तंत्रज्ञानाचा प्रसार करून प्रत्यक्ष दृश्य परिणामाचे फलनिष्पत्ती अभिलेख तयार करण्यास तंत्रज्ञान समन्वयकास सहाय्य करणे.

3. तंत्रज्ञान समन्वयक:

- हवामान अनुकूल तंत्रज्ञानाचे दिलेल्या लक्षांकानुसार प्रत्येक समूह सहाय्यकनिहाय नियोजन करणे.
- हंगाम सुरु होण्यापूर्वीच (उदा. खरीप/रब्बी) आठवडानिहाय तंत्रज्ञान अवलंब करण्याबाबत अंमलबजावणीचा आराखडा तयार करणे. त्यासाठी कृषि विज्ञान केंद्र / संशोधन केंद्रातील शास्त्रज्ञांसोबत समन्वय ठेवणे.
- गावात हवामान अनुकूल तंत्रज्ञानाचा प्रसार करण्यासाठी आयोजित शेतकऱ्यांच्या सभा किंवा बैठकीसाठी उपस्थित राहणे.
- दर बुधवारी तालुका स्तरावर सर्व समूह सहाय्यकांचा तंत्रज्ञान प्रसाराचा आढावा घेणे तसेच मार्गदर्शन करणे. याची ट्रेनिंग app मध्ये नोंद घ्यावी.
- वेळोवेळी गावांना भेटी देऊन समूह सहाय्यक तसेच कृषी ताई शेतकऱ्यांशी योग्य संवाद साधत आहेत का आणि नोंदी ठेवत आहेत का, याची पाहणी करणे.
- काही तंत्रज्ञानाचे लक्षांक समूह स्तरावर असल्यामुळे, त्यानुसार समूहातील योग्य शेतकऱ्याची किंवा गटाची निवड करणे.
- समूह सहाय्यक, कृषि ताई यांना तंत्रज्ञानविषयी मार्गदर्शन करणे.
- तंत्रज्ञान अवलंब करण्यासाठी शेतकऱ्यांना किंवा शेतकरी गटांना तंत्रज्ञानविषयी प्रशिक्षण देणे.
- तंत्रज्ञान अवलंबताना शेतकऱ्यांना येणार्या अडचणी सोडवणे.
- प्रत्यक्ष शेतावर जाऊन तंत्रज्ञानाचा अवलंब योग्य पद्धतीने होत आहे की नाही याची खात्री करणे.
- प्रत्यक्ष तंत्रज्ञानाचा अवलंब केलेल्या शेतकऱ्यांची SMA app मध्ये नोंद घेणे.
- शेतकऱ्यांना तंत्रज्ञान अवलंब करण्यासाठी आवश्यक यंत्र/ साहित्य भाडेतत्वावर किंवा इतर माध्यमातून उपलब्ध करून देण्यासाठी समन्वय साधणे.
- व्हॉट्सॲप ग्रुप्स, स्थानिक वृत्तपत्रे किंवा यशोगाथांच्या माध्यमातून तंत्रज्ञानाचा प्रसार आपल्या कार्यक्षेत्रातील जास्तीत जास्त गावांमध्ये करणे.
- उपविभागातील उत्कृष्ट काम करणाऱ्या शेतकऱ्यांच्या, शेतकरी गटांचे आणि कृषी ताईच्या यशकथा तयार करणे.
- उपविभागास दिलेला लक्षांक पूर्ण करणे.
- प्रत्येक तालुक्यात कृषि विद्यापीठाच्या सहकार्याने 'मॉडेल व्हिलेज' संकल्पना राबविणे. प्रत्यक्ष दृश्य परिणामाचे फलनिष्पत्ती अभिलेख तयार करणे.

4. तालुका कृषि अधिकारी/ उपविभागीय कृषि अधिकारी यांच्या जबाबदारी:

- हवामान अनुकूल तंत्रज्ञानाचा गावनिहाय आणि गावसमूहनिहाय अंमलबजावणी आराखडा तयार करणे
- तंत्रज्ञान समन्वयक आणि समूह सहाय्यक यांच्या कामाचा नियमित आढावा घेणे.
- काही गावांमध्ये प्रत्यक्ष भेट देऊन अवलंब केलेल्या तंत्रज्ञानाची प्रगती तपासणे.
- क्षेत्रीय स्तरावर काम करताना येणार्या तांत्रिक अडचणी दूर करण्यासाठी मार्गदर्शन उपलब्ध करणे.
- उत्कृष्ट काम करणाऱ्या कृषी ताई आणि समूह सहाय्यक यांचे मनोबल वाढविण्यासाठी प्रोत्साहन देणे.
- हवामान अनुकूल तंत्रज्ञानाचे फायदे आणि प्रकल्पाच्या यशोगाथा वर्तमानपत्रे, सोशल मीडिया आणि स्थानिक प्रसारमाध्यमांतून प्रसिद्ध करून तंत्रज्ञानाचा व्यापक प्रसार करणे.
- प्रत्येक तालुक्यात कृषि विद्यापीठाच्या सहकार्याने 'मॉडेल व्हिलेज' संकल्पना राबविणे.

तरी, वरील मार्गदर्शक सूचनांचे काटेकोरपणे पालन करून, उपविभागातील सर्व मंडळ कृषि अधिकारी, उपकृषि अधिकारी आणि सहाय्यक कृषि अधिकारी यांना तंत्रज्ञान अवलंब लक्षांकपूर्तीबाबत निर्देशित करावे आणि याबाबत जिअकृअ, प्रकल्प संचालक (आत्मा) आणि उविकृअ यांचे मासिक आढावा बैठकीमध्ये आढावा घेण्यात यावा. हवामान अनुकूल तंत्रज्ञानाचा प्रसार आणि लक्षांकपूर्ती ही केवळ प्रकल्पाचे उद्दिष्ट नसून, ती आपल्या जिल्ह्यातील शेतकऱ्यांना शाश्वत बनवण्याची एक महत्वाची संधी आहे, याची नोंद घ्यावी.

Parimal Singh

प्रकल्प संचालक

नानाजी देशमुख कृषि संजीवनी प्रकल्प

प्रत, माहितीस्तव सविनय सादर

मा. अपर मुख्य सचिव (कृषि), मंत्रालय, मुंबई
माहितीसाठी अगेषित

1. आयुक्त (कृषि), कृषि आयुक्तालय, पुणे
2. कुलगुरु (म.फु.कृ.वि. राहुरी, व.ना.म.कृ.वि. परभणी, डॉ. पं.दे.कृ.वि. अकोला)
3. संचालक (विस्तार), कृषि आयुक्तालय, पुणे
4. संचालक (आत्मा), कृषि आयुक्तालय, पुणे

पुढील कार्यवाहीस्तव

1. जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी (प्रकल्पातील सर्व)
2. प्रकल्प संचालक, आत्मा (प्रकल्पातील सर्व)
3. उपविभागीय कृषि अधिकारी (प्रकल्पातील सर्व)
4. तालुका कृषि अधिकारी (प्रकल्पातील सर्व)

Signed by

Parimal Singh

Date: 06-01-2026 15:18:09